

О. І. Соломенцева, аспірантка Харківського державного університету харчування і торгівлі

*Л. І. Юрченко, доктор філософських наук, професор,
Національний університет цивільного захисту України*

Класичними, такими, що використовуються в науковому дискурсі тисячі років є методи логічного аналізу. Ці методи застосовуються для дослідження текстів, висловлювань, суджень. Вони досить численні і можуть стосуватися як окремих понять, так і наукових теорій. Поняття, судження, умовиводи перевіряються за ступенем їх відповідності нормам логіки, тобто таким нормам, які були виведені із самостережень людської думки та постали обов'язковими задля того, щоб остання була правильно вибудованою, не спотворювала свій зміст та ін

Елементарні вимоги логіки були сформульовані ще Аристотелем, і вони зводились до трьох законів так званої формальної логіки, тобто логіки, спрямованої на дослідження форм думки.

В подальшому розвитку логіки виникли і інші, загалом численні логічні методологічні правила та вимоги. Врешті була створена математична логіка, логіка символізованих форм та логічних відношень, які сьогодні широко використовуються в аналізі наукових положень та теорій.

Сучасна аналітична філософія, а також наукознавство значною мірою базуються на використанні математичної логіки, поєднуючи її із проведенням аналізу мови науки.

Особливе місце в методології науки посідають методи категоріального аналізу. Ці методи застосовують для дослідження засобів та результатів наукової та дослідницької діяльності. Йдеться про виділення із певного комплексу знань їхнього, так званого, категоріального каркасу, тобто категорій.

Ці загальні поняття науки окреслюють якісну специфіку предмета пізнання, тому лише за переліком категорій можна визначати про яку галузь пізнання йдеться.

Оскільки категорії характеризують якість предмета пізнання (і відповідного знання), то можна сказати що вони фіксують ті пункти в нашому мисленні, через які ми повинні пройти, якщо хочемо рухатись у межах певної предметної сфери. Відсутність системних зв'язків між категоріями свідчить, що дане пізнання напевне фрагментарне, або ж просто помилкове.

Методи категоріального аналізу можна використовувати у будь-яких науках. В межах системно-структурного аналізу і до сьогодні досліджуються зв'язки загально-наукових категорій.

Діалектико-логічний метод як особливий спосіб осмислення дійсності запровадив Геракліт Ефеський, а на рівень теоретичної розробленості вивів Г. Гегель.

За Г. Гегелем діалектика можлива там, де існує щось принципово єдине (така позиція називається-монізмом), але до того ж це єдине здатне свою єдність сприймати, утримувати і здійснювати завжди та у будь-чому. Саме за такої умови можна стверджувати те, що не існує і не може існувати зовнішніх причин руху та змін дійсності, яка пояснюється через таке єдине. Відсутність же зовнішніх чинників змін та руху змушує визнати такими лише внутрішні суперечності.

За Гегелем існують такі три рівні рефлексії в методологічному процесі пізнання:

- чуттєвість, яка приносить в людський інтелект наданість;
- рефлексія чуттєвого (коли людина фіксує в розумі те, що потрапляє в її сприйняття);
- рефлексія рефлексії, коли свідомість фіксує свої власні рухи, пов'язані із пізнанням та реакціями на чуттєвість.

Метод системно-структурного аналізу розглядає будь-що як таке якісно цілісне утворення (систему), що складається із певних складових (елементів), включених в певні сталі зв'язки між собою (структуру). Такому підходу підлягає будь-що, а особливо ті явища, які не підлягають математичному обчисленню (екологічні, соціальні, психичні та ін)

На ґрунті системно-структурного підходу виникли такі сучасні методи в методології:

- структуралізм;
- деконструкція.

Структуралізм має широке застосування в соціології, політології, культурології, мистецтвознавстві, літературознавстві. Він дозволив пояснити, чому саме у пізнанні відбувається рух, зведення невідомого до відомого.

Деконструкцію розглядають як особливий варіант структуралізму, тут також стоїть завдання виділити найперші утворюючі чинники тексту, але шляхом розкладання тексту на його первинні елементи.

Одним з найбільш авторитетних методів сучасної науки є метод феноменології. За Е. Гуссерлем, феноменологія – це дескрипція, тобто ретельне описування того, що і як ми маємо у свідомості.

Сутність феноменологічного методу полягає в наступному:

- визнання того, що людина завжди та всюди має справу лише із феноменами;
- хоча традиційно феномен розуміється як певний аналітичний простір, де зустрічається активний розум дослідника та відповіді об'єкта пізнання, проте насправді він не є нічим іншим, окрім себе самого, тобто весь зміст феномену поданий у ньому самому;
- феномен не можна поділити на матеріальне та духовне, він є тільки нашим сприйняттям.
- у феномені важливо розрізнити інтенціональне (чуттєве) переживання та інтенціональний предмет: інтенціональне переживання (центр, фокус переживань та їх носій);
- переживання мінливі, нюансовані, а інтенціональний предмет є гранична межа, до якої може бути віднесене все, що переживається; поза предметом переживання втрачають зміст та навіть не ідентифікуються;
- Предметність свідомості постве в ідеалізованих вимірах, тобто стабільністю, незмінною.

Е. Гуссерль наполягав на тому, що застосування феноменології у філософії повинно було перевести філософію із поля дискутування та непевності у галузь точною високою науки.

Застосування феноменології сприяє більш точному та усвідомленню аналізу духовних процесів, переходу від наївно натуралістичного розуміння свого предмета в науці до його категорійних окреслень. Це спонукає використання понять «фізична реальність», «хімічна реальність», «соціальність реальність», «екологічна реальність»